

Identificatie van enkele familiewapens op Iepers gegraveerd tin

Pieter Donche

Op de recente tentoonstelling *Iepers gegraveerd tin, 17e - 19e eeuw* in de Stedelijke Bibliotheek Ieper (8 nov. tot 6 dec. 2014) waren ook een aantal stukken te zien waarop een familiewapen is aangebracht. In een vorige bijdrage in 'Tinnerwerck' identificeerden we voor nr. 50 uit de catalogus de tinnegieter Guillaume Merghelynck en het familiewapen op de boord als van de familie de Coussemaecker.

In deze bijdrage geven we het relaas van enkele andere identificaties of pogingen tot identificatie van het wapenschild op enkele tinnen schotels die te zien waren op de recente tentoonstelling.

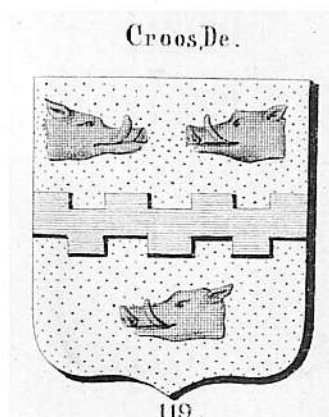
Nr. 79

Onder nr. 79 was een schotel te zien van de tinnegieters van Daele (vader of zoon) met een vrij duidelijk afgebeeld (ttz. niet al te erg uitgesleten) wapen. [afb 1]

In de drie figuurtjes omheen de horizontale balk steekt niet zo veel reliëf meer, maar men kan er toch everzwijnkoppen in zien, een figuur die wel eens voorkomt in familiewapens. De bovenste twee zijn naar elkaar toegewend wat ook gebruikelijk is en de onderste kijkt naar links (vanuit het standpunt van de toeschouwer) wat de standaard richting is in wapenschilden. De balk heeft kantelen boven- en onderaan. De blazoenering van dit wapen is dan ook (zonder de kleuren): *een tegengekanteelde dwarsbalk vergezeld van drie everzwijnkoppen, de twee in het schildhoofd toegewend*. Met deze speciale dwarsbalk is het geheel vrij specifiek. Na zoeken in repertoria is het allicht een wapen **De Croos**: [afb 2]

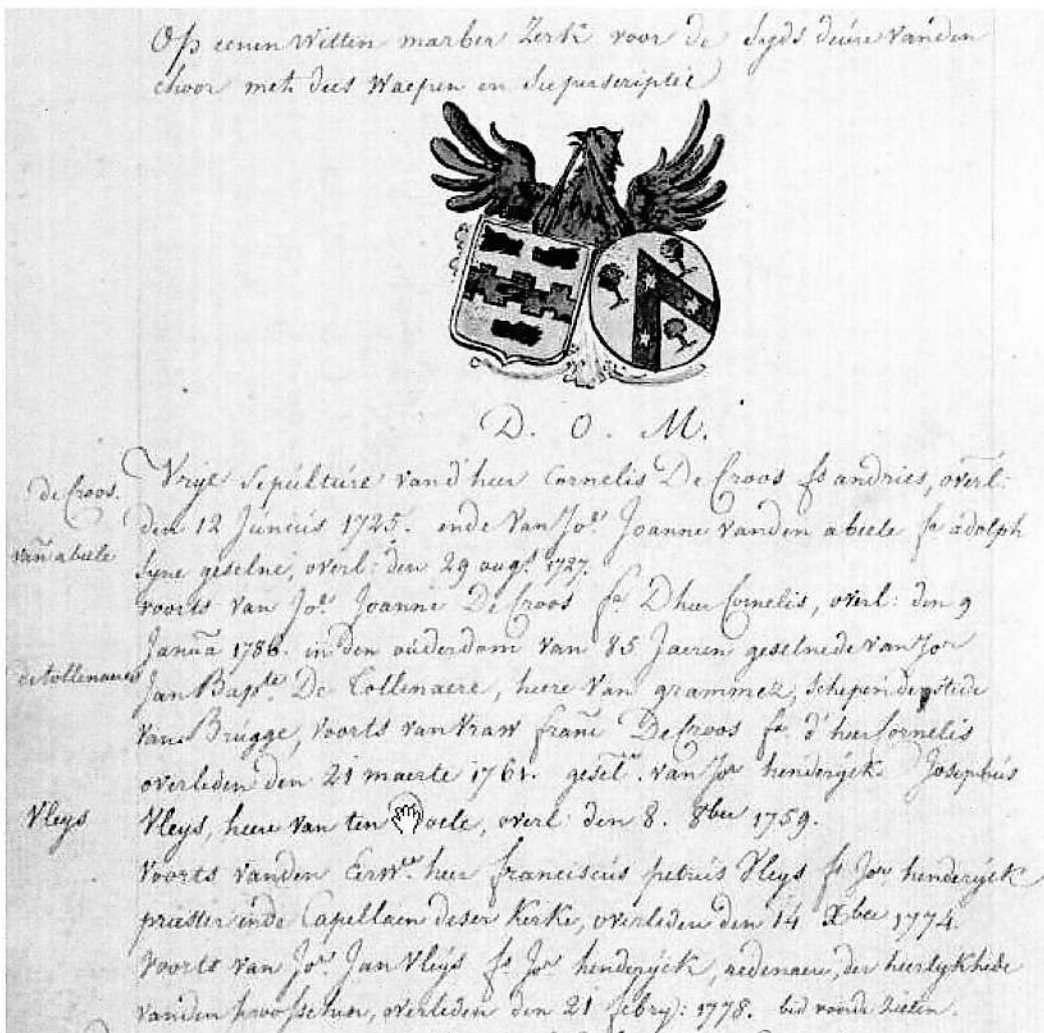
AJD 1

AJD 2

F. VAN DYCKE in zijn *Recueil Héraldique*¹ vermeldt op pp. 125-126, nr. 119 [afb 3]: De Croos (familie afkomstig van de stad Veurne), wapen: *in goud, een beurtelings gekanteelde dwarsbalk van lazuur, vergezeld van drie everzwijnkoppen van sabel, deze in het schildhoofd toegewend. Beurtelings gekanteeld* betekent evenwel dat de kantelen aan beide zijden van de dwarsbalk niet tegenover elkaar staan (zoals in de tekening), terwijl zij op de tinnen schotel wel tegenover elkaar staan: *tegengekanteeld*. Dit is dus wel een kleine afwijking.

We vinden dit wapen ook op een grafsteen te Brugge O.L.Vrouw: een Cornelis De Croos (+1725) en echtgenote Joanna van den Abeele (+1727), zijn dochter en schoonzoon en zoon en schoondochter en nog wat aanverwanten uit de volgende generaties werden er begraven in deze familiekerker. Men ziet er het familiewapen zoals getekend VAN DYCKE die dit aan deze bron ontleende². Misschien is op één van beide plaatsen, grafsteen en/of het afschrift of op de tinnen schotel een foutje gemaakt bij de voorstelling van de kantelen.

Afb 3

¹ F. VAN DYCKE, *Recueil Héraldique de familles nobles et patriciennes de la ville et du franconat de Bruges*, Brugge, 1861. In het Frans luidt de blazoenering: *d'or, à la fasce contrebretessée d'azur, accompagnée de trois hures de sanglier, de sable, les deux en chef affontées*. Hij vermeldt bij het wapen exact dezelfde personen als in het grafscript.

² Uit: handschrift De Hooghe, te raadplegen op www.historischebronnenbrugge.be.

Nr. 80

Onder nr. 80 vinden we tweemaal een ovaal wapen geplaatst op schelpmotieven en waarbij bovenaan ook een mijter, een kroon en een kromstaf afgebeeld worden. Er is ook een wapenspreuk aangebracht: *Patere et Sustine* (wees geduldig en hou stand). De wapenspreuk *Patere et sustine* is dan wel de spreuk gebruikt door paus Adrianus VI (1459-1523), de voorstelling in de tinnen schotel dateert hoegenaamd niet uit de late 15e of begin van de 16e eeuw. Het wapen is 18e-eeuws, daarop wijzen de ronde vorm van het schild en de schelpachtige versierselen waarop het schild rust, ook wel rocaille genoemd en naar waar de bouwstijl rococo is genoemd. Het geheel is ook te 'perfect' in de lijnen (perfecte cirkel, perfecte letters, perfecte parels aan de kroon) voor de 16e of 17e eeuw. En gezien de schotel ook nog eens toegewezen wordt aan de tinnegieter Martin Simoens (+ 1755, weduwe nog actief en vermeld tot 1768) moet er dus zeker in de 18e eeuw gezocht worden. [afb 4]

Het gaat hier duidelijk om een hogere geestelijke, daarop wijzen de mijter en de kromstaf. Hoge geestelijken (abt, bisschop, ..) dienen een wapen te gebruiken. Had de geestelijke of zijn familie geen familiewapen dan moest de geestelijke een nieuw wapen ontwerpen. De kerkelijke heraldiek staat een beetje los van de wereldlijke heraldiek en springt vaak ook lossier om met de heraldische regels.

Afb 4

Het kan hier dus gaan om een "éénmalig" (t.t.z. voor één persoon) gebruikt wapen (de geestelijke had geen afstammelingen aan wie hij het kon doorgeven). Zijn keus voor de wapenspreuk *Patere et sustine* kan een overname zijn van die van paus Adrianus VI. Op wapenspreuken staat (ook in de 'strikte' heraldiek) geen exclusiviteit. Misschien heeft de geestelijke gestudeerd aan het Pauscollege te Leuven dat Adrianus VI bij testament voor behoeftige studenten had laten oprichten (en dat nog steeds bestaat) en daar de inspiratie gevonden voor een wapenspreuk. De kruisjes zouden dan ook een ontlening kunnen zijn aan christelijke symboliek.

Het wapen vertoont een *keper vergezeld van drie krukkenkruisen*³. Het gaat wel degelijk om een *krukkenkruis* en niet om bv. een *ankerkruis*, *breedarmig kruis*, *herkruist kruis*, *klaverkruis*, *knopkruis*, *krulkrus*, enz..., het kruisje onder de keper laat de precieze vorm zeer duidelijk zien⁴.

Volgens *Familiekunde Vlaanderen*, afd. Ieper die n.a.v. Erfgoeddag 2006 een tentoonstelling

³ F: *chevron en croix pontencée*.

⁴ Gelukkig maar, anders was zoeken echt onbegonnen werk. Voor de diverse soorten kruisen, zie: H.K. NAGTEGAAL, *Heraldisch vademecum*, Den Haag, Centraal Bureau voor Genealogie, 2003, pp. 136-139 waar niet minder dan 82 verschillende vormen getekend staan.

inrichtte m.b.t. de leperse bisschoppen en hun wapenschilden is dit *niet* het wapen van één van de leperse bisschoppen.

Is het een familiewapen? We vonden dit wapen niet in een aantal gekende repertoria *Armorial de Nord ...* (LEURIDAN), *Recueil héraldique ...* (F. VAN DYCKE), *Recueil de généalogies ...* (MERGHELYNCK), in het handschrift GHYS of in het *Wapenboek van Veurne-Ambacht ...* (DONCHE)⁵.

Zoeken in Google op basis van 'chevron "trois croix potencées"' levert op: **de Grigneaux**: *in keel een keper van goud vergezeld van drie krukkenkruisen van hetzelfde*⁶. Dit wapen staat afgebeeld in steen in de kerk van Saint-Jean-du-Doigt in Bretagne (departement Finistère, arrondissement Morlaix) en heeft betrekking op de bisschop Antoine de Grigneau(x) (+ 1537), bisschop van Tréguier. Dat lijkt ons nogal ver van leper ...

Nog verderaf is het wapen van de familie **Jehan de Preissac**: *in lazuur een keper van goud vergezeld van drie krukkenkruisen van hetzelfde* want deze familie moeten we zoeken in de Périgord (westelijk Zuid-Frankrijk).

Tenslotte biedt het repertorium van DE RENESSE⁷ nog een mogelijkheid: hier vinden we: **du Biez**: *in keel een keper van zilver vergezeld van drie krukkenkruisen van goud*. Deze laatste familie is te situeren in Douai (Noord-Frankrijk) en dus al veel dichterbij in de buurt. We vinden over die familie ook een gepubliceerde genealogie die de periode ca. 1600 tot 1871 bestrijkt⁸. Zoeken we daarin naar geestelijken, dan vinden we:

- *Bertrand du Biez*, kanunnik van de collegiale kerk van Saint-Amé van Douai, overleden te Douai op 5 december 1714, begraven in het klooster van Saint-Amé. Hij liet zijn wapen registreren in het *Armorial de Flandre, du Hainaut et du Cambrésis, ...* uit de tijd van Lodewijk XIV⁹. Zijn vader Etienne was pachter te Saméon, een dorp nabij Saint-Amand-les-Eaux, ten zuiden van Doornik. Zijn broer Jean was advocaat bij het *Parlement de Flandre*. Dit was een hooggerechtshof dat Lodewijk XIV na zijn annexatie van delen van Vlaanderen stichtte te Doornik. Later, toen dit veroverde gebied terugkeerde naar de Spaanse Nederlanden werd dit Parlement overgebracht naar Douai. Zijn kinderen leefden te Doornik, kleinkinderen te Velaines (een deelgemeente van Celles, Henegouwen, Noord-Oost van Doornik, Zuid van Avelgem).

⁵ TH. LEURIDAN, *Armorial du Nord. Familles et institutions*, 2 vols., Lille, 1926, 1930, reprint 2 dln. in 1 vol., Marseille: Laffitte Reprints, 1981; F. VAN DYCKE, *Recueil héraldique avec des notices généalogiques et historiques sur un grand nombre de familles nobles et patriciennes de la ville et du franconat de Bruges*, Brugge, C. De Moor, 1851; A. MERGHELYNCK, *Recueil de généalogies inédites de Flandre, dressées sur titre et d'après d'anciens manuscrits*, 2 dln. Brugge, E. Gailliard, 1877; F. CORTYL & J. MORTIER, *Manuscrit Ghys II 2308 Armorial*, Paris, 1998; P. DONCHE, *Wapenboek van Veurne-Ambacht. 440 familiewapens uit de periode 1229-1952*, Berchem-Antwerpen, 2008.

⁶ <http://www.heraldrysinstitute.com/armorial/De+Grigneaux/Paese/Europe/idc/28509/lang/en/> *De gueules au chevron d'or, accompagné de trois croix potencées de même*.

⁷ TH. DE RENESSE, *Dictionnaire des figures héraldiques*, 7 vols., Brussel, 1894-1903.

⁸ P.A. C^{TE} DU CHASTEL DE LA HOWARDRIES-NEUVIREUIL, *Notices Généalogiques Tournaisiennes dressées sur titres*, 3 vols., Doornik, Vasseur-Delmée, 1884, anastatische herdruk Torhout, Flandria Nostra, 1987, deel I, pp. 229-234.

⁹ M. BOREL D'HAUTERIVE, *Armorial de Flandres, du Hainaut et du Cambrésis. Recueil officiel dressé par les ordres de Louis XIV 1696-1710, publié d'après les manuscrits de la bibliothèque impériale*, Paris: Bureau de l'annuaire de la noblesse, 1856, reprint Lyon, Éditions de la Voûte & Arthaud Bleu, 2003.

Enkele generaties verder, vinden we drie broers religieuzen:

- *Jean Joseph Calixte*, geboren op 14 april 1762, religieus in de abdij van Bonne-Espérance¹⁰ en daarna onderpastoor van Velaines, daar overleden op 28 december 1812;
- *Antoine Joseph*, geboren op 5 april 1765, religieus van de abdij van Lobbes¹¹ en daarna onderpastoor te Forest en te Celles, daar overleden 28 april 1840;
- *Adrien Romain Joseph*, geboren op 5 oktober 1767, religieus van de abdij van Bonne-Espérance, daarna onderpastoor te Velaines, daar overleden op 26 mei 1844 (hij lijkt dus zijn oudere broer opgevolgd te hebben).

En in een andere tak:

- *Jacques Calixte*, geboren op 16 maart 1761, onderpastoor van Pottes, daar overleden op 28 maart 1791.

Als we uit die vijf moeten kiezen, lijkt in eerste instantie de meest waarschijnlijke Bertrand du Biez te zijn want de anderen zijn allen geboren na 1761 en dus pas volwassen rond 1786 of later en als de schotel van Martin Simoens is, overleden in 1755 (weduwe vermeld als actief tot 1768) is de schotel van voor hun tijd. Maar tevens is er dan misschien ook een probleem met de Bertrand du Biez zelf want deze overleed al in 1714. Tenzij hij de schotel helemaal aan het eind van zijn leven liet maken én dat Martin Simoens helemaal aan het begin van zijn loopbaan (dan minstens 41 jaar voor zijn overlijden) die tinnen schotel maakte ...

Maar er is ook een probleem met de loopbaan van de kanunnik en de attributen mijter en kromstaf die afgebeeld staan bij het wapen, wat toch wel symbolen lijken voor een abt of bisschop en niet voor een gewone kanunnik. In zijn testament is ook helemaal niets over een hoge geestelijke functie te vinden¹². En wat mag dan ook de betekenis van de kroon zijn?

Of is de genealogie zoals gegeven door DU CHASTEL misschien onvolledig en was er nog wel ergens in een niet behandelde tak een andere lid van de familie du Biez met een hoge geestelijke functie geweest? ■

Herkomst foto's: Afb 2 en 3: Pieter DONCHE
Afb 1 en 4: Pierre WULLUS.

¹⁰ Bonne-Espérance is een abdij in Estinnes, Oost-Henegouwen.

¹¹ Lobbes is een abdij in Thuin, Oost-Henegouwen.

¹² In het archief van het kapittel van Saint-Amé van Douai zijn in de *Archives Départementales du Nord* te Rijsel, nog stukken te vinden van kanunnik Bertrand du Biez, o.a. i.v.m. de uitvoering van zijn testament: http://www.archivesdepartementales.lenord.fr/accounts/mnesys_ad59/datas/medias/inventaires/pdf31.pdf en Rijksarchief Gent, Fonds Desmanet de Biesme, nr. 413: Proces tussen Pierre Liévin du Biez, advocaat, en Joseph Henri van der Meere over het testament van kanunnik Bertrand du Biez, 1733-1744.